

Jan Thomas Hylocomius

A rare and singular jewel (II)

Anton Schuttelaars

In de vorige aflevering van het tijdschrift stonden de contacten in de zestiende eeuw tussen 's-Hertogenbosch en Engeland centraal. Veel Bossche kooplui, maar ook mannen en vrouwen die om religieuze motieven de vlucht moesten nemen, waren actief in Engeland. In deze aflevering wordt de doopceel gelicht van een geleerde Bosschenaar in Engeland.

Eén Bosschenaar in Engeland, de aanleiding voor dit hele onderzoek, heb ik voor het laatst bewaard: Jan Thomas Hylocomius. Toen ik voor het eerst de memorieschildering in de kathedraal van St. Albans onder ogen kreeg, verwachtte ik bij terugkeer in Nederland deze Bosschenaar in den vreemde snel in de Bossche context te kunnen plaatsen. Niets is minder waar: de bijnaam 'Hylocomius' is voornamelijk niet terug te voeren op een bekende Bossche familienaam. Dan resteert slechts de naam 'Jan Thomas' en zoekt men naar een speld in een hooiberg. Maar voordat wij ons wagen aan speculaties over de afkomst van deze Jan Thomas, richten we ons eerst op zijn leven in Engeland.

St. Albans ligt zo'n 30 kilometer ten noordwesten van Londen, op de plaats waar in de eerste eeuwen van onze jaartelling de belangrijke Romeinse stad Verulamium had gelegen. In deze stad was het dat de Romeinse soldaat Albanus een voortvluchtige christen een schuilplaats

bood en hielp ontsnappen. Albanus moest dat in 209 met de dood bekopen en werd zo de eerste christelijke martelaar van de Britse eilanden. Op de plaats van zijn executie werd later een kerk gebouwd, die uitgroeide tot kloosterkerk en sinds 1877 de kathedraal van St. Albans is. Op de noordelijke muur van de zuidelijke kooromgang van die kerk, niet ver van de schrijn van de H. Albanus, bevindt zich de memorieschildering voor Hylocomius. Tussen twee zuilen, waaromheen een lint met onduidelijke tekst is gerold, is een Latijns gedicht geschilderd. Dat het hier gaat om een gedenkteken voor een overledene wordt onderstreept door het skelet dat liggend onder de tekst is afgebeeld. De schilder van de epitaaf is zeker geen groot kunstenaar geweest. De tekst van het gedicht is bovendien op sommige plaatsen ontegenzeggelijk verminkt: of dit oorspronkelijk al zo was, of het gevolg is van een onoordeelkundige restauratie in later jaren is niet uit te maken. In ieder geval lijkt het erop dat de schilder het Latijn niet beheerste.

De tekst van het gedenkteken geeft ons belangrijke informatie over de persoon van Jan Thomas Hylocomius:

*Non procul hinc dormit procul hinc Hylocomius exul
Quem peperit pepulit patria silva ducis
Per varios casus hic sedem denique fixit
Albana moderans rector in urbe scholam*

De memorieschildering voor Hylocomius. Deze bevindt zich op de noordelijke muur van de zuidelijke kooromgang.
(Foto: M. Schulte, Oss).

Hunc Galli, Hiberni, Belgæ, coluere
magistrum
Inclita grammatices queis documenta
dedit
Hunc colit et longum recolet de gente
Britanna
Tam generosa cohors quam numerosa
cohors
Ad bona cuncta fuit promptissimus almus
egenis
A quo nemo petens tristis abire solet
Religione, fide, candore notabilis atqui
Omnibus exutis, hic levis umbra jaces
Nec moreris totus, coeli pars optima civis,
Infima pars facta est, sed rediviva, cinis
Te quia defunctum sine honore queruntur
alumni,

Huc tibi sera dedit carmina
Vestra=manus.

Ioh: Westerman.

In memoriam venerabilis viri Ioannis
Thomæ
Hylocomij Boscoducensis apud Belgas,
hujus
oppidi olim civis munifici, scholarchæ cele-
berrimi.

In vertaling:

Niet ver van hier slaapt ver van hier de
balling Hylocomius
door zijn geboortestad 's-Hertogenbosch
voortgebracht en verbannen
na vele lotgevallen vestigde hij zich ten-
slotte hier
in de stad St. Albans, de school besturend
als rector.
Hem hebben Fransen, Ieren, Nederlanders

als meester geëerd,
 die hij schitterende bewijzen van grammatica schonk;
 een even voornaam als talrijke schare van
 het Britse volk vereert hem en zal hem blijven vereren;
 Tot alle goeds was hij volop bereid, mild
 voor de armen;
 van hem placht niemand die iets vroeg
 somber weg te gaan;
 bekend om Uw vroomheid, geloof en eerlijkheid, maar toch
 ontdaan van alles ligt U hier als een vluchtige schim;
 Maar U sterft niet geheel en al: Uw beste
 deel is hemelbewoner geworden;
 Uw minste deel, evenwel bestemd om te
 verrijzen, is as geworden.
 Omdat Uw leerlingen het betreuren dat U
 zonder eer bent gestorven
 heeft 'Uw hand' (Westerman) U deze late
 dichtregels geschonken.

Ioh: Westerman.

*Ter herinnering aan de eerwaarde heer
 Johannes Thomas
 Hylocomius uit 's-Hertogenbosch in de
 Nederlanden, van deze
 stad eertijds weldadige burger en zeer
 beroemde rector van de school.*

Samenvattend kan uit deze tekst worden opgemaakt dat Hylocomius in 's-Hertogenbosch is geboren en uit die stad is verbannen. Na vele omzwervingen vestigde hij zich tenslotte in St. Albans als rector van de school, waar hij leerlingen uit alle windstreken heeft onderwezen. Over zijn karakter leren we dat hij vriendelijk en milddadig was en bekend om zijn geloof, trouw en eerlijkheid. Toch is deze eerbiedwaardige man zonder eer gestorven. Daarom heeft de dichter een kleine dertig jaar na het overlijden van Hylocomius¹ dit gedicht geschreven en laten aanbrengen in de kerk van St. Albans. De dichter is John Westerman, een oud-leerling, die na een

studie in Oxford en Cambridge van 1624 tot 1626 rector van de school van St. Albans is geweest.² Waarschijnlijk was hij een broer van William Westerman, één van de uitvoerders van het testament van Hylocomius.³

Aan de Benedictijner Abdij van St. Albans was vanouds een kloosterschool verbonden. In 1539 werd deze abdij, net als alle kloosterinstellingen in Engeland, op last van koning Hendrik VIII gesloten. Ook de kloosterschool hield daarmee op te bestaan. Hoewel in de daaropvolgende decennia herhaaldelijk werd getracht een nieuwe school op te richten, slaagden die pogingen pas in of kort voor 1570.⁴ Sir Nicholas Bacon (1509-1579), 'Lord Keeper of the Seal', bovendien 'high steward' van St. Albans⁵ stelde op 24 maart 1570 statuten voor deze school op.⁶ Wat het lesprogramma betreft is deze instelling vergelijkbaar met de Latijnse school in de Nederlanden: de leerlingen werden geacht te kunnen lezen en schrijven en bekwaamden zich vooral in de Latijnse taal, hoewel waarschijnlijk ook Grieks werd gedoceerd.⁷ Het bestuur van de school was in handen van de 'Mayor' en 'Burgesses' van de stad, die jaarlijks twee bestuurders aanstelden.

De eerste schoolmeester vanaf de heroprichting van de school tot aan zijn dood in 1596, was Jan Thomas Hylocomius. Onder zijn leiding kwam de nieuwe school al snel tot bloei. Tussen 1587 en 1596 schreven zich jaarlijks gemiddeld 24 nieuwe leerlingen in. Het totale aantal leerlingen moet steeds rond de 100 hebben gelegen. De stedelijke bestuurders van St. Albans lijken zeer tevreden te zijn geweest met de prestaties van hun schoolmeester en spraken in lovende bewoordingen over hem: 'We have had and still enjoy a rare and singular jewel whereby the School hath flourished and become famous, and we hope yet long to enjoy him'.⁸ En niet alleen

See to. Sourni equit is:

Θ Η Σ Α Υ Ρ Ο Σ.

Κέρας ἀμαλθείας, καὶ κῆπρι Ἀδωνιδος.

T H E S A V R V S

Cornu copiae. & Horti Adonidis.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙ ΕΝ ΤΗ ΔΕ ΤΗ ΒΙΒΛΩ.

Αἰλὶς Διονυσίου περὶ ἀκλὶ τῶν ἐνμάτωρ.

Ἐκ τῆς Εὐσταθίου καὶ ἀλφον ἐνδύξων ἐκλογαὶ καὶ σοὶ χεῖρον.

Σχολαστικὸι τῶν ἐμὶ καὶ ἐμὶ ἐνμάτωρ.

Περὶ τῶν τῶν καθέξασθαι σημαντικῶν.

Τὰ τῶν πρὸς ἐξασθαι σημαντικῶν.

Ἐκ τῆς Ἡρωδωδαντῶν πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Ἐκ τῆς αὐτῶν πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Κοιροβοσκῶν πρὸς τῶν ἐνμάτωρ ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Τὸ αὐτῶν πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Περὶ ἀνομάλων ἐνμάτωρ καὶ σοὶ χεῖρον.

Ἡρωδωδαντῶν πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Ἐκ τῆς Κοιροβοσκῶν πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Ἀνώμων πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Ἐκ τῆς Ἰωάννου πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Εὐσταθίου πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Καὶ ἄλλως πρὸς ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Περὶ τῶν ἐν τῶν ἐκβολαὶ μελέτης ἐνμάτωρ.

Joann Thomas Hylocomius.

de schoolbestuurders, maar ook zijn leerlingen wisten zijn inspanningen te waarderen. Sir John Wittewronge schreef in 1664 in een geschiedenis van zijn familie het volgende: 'It being my grandfather's desire to breed him' [= de vader van Sir John] 'a scholar he was sent there to St. Albans to be instructed in learning in the free schoole there, whereof at that time

'Thesaurus Cornu Copiae & Horti Adonidis', met de handtekening van Hylocomius.

Helicomius (by nation a Brabander, and soe my grandfather his countryman) was praeceptor; a man of great esteeme for his abilities for that imploymment, as may be collected from his epitaph. Here my father continued until 1576, about which time he went to Oxford and was student in Magdalen College there.'⁹ De overgrootvader van Sir John, Jacob Wittewrongel uit Gent, was in 1564 om religieuze redenen naar Engeland gevlucht en had zich in Londen gevestigd. Telgen van de familie Wittewrongel(l) komen in de daaropvolgende decennia zeer frequent voor in de Londense vreemdelingenlijsten en worden geregeld vermeld in verband met de 'Dutch Church' aldaar. De in het vorige deel van dit artikel reeds genoemde Bosschenaar Herman Pottey heeft in augustus 1566 zelfs nog enige tijd bij Jacob Wittewrongel geloogd!¹⁰

Hylocomius is dus naar het oordeel van tijdgenoten een succesvol schoolmeester geweest, die, hoewel na zijn dood aanvankelijk in vergetelheid geraakt, na verloop van tijd door zijn oud-leerlingen alsnog werd geëerd met een memorieschildering in de kerk van St. Albans.

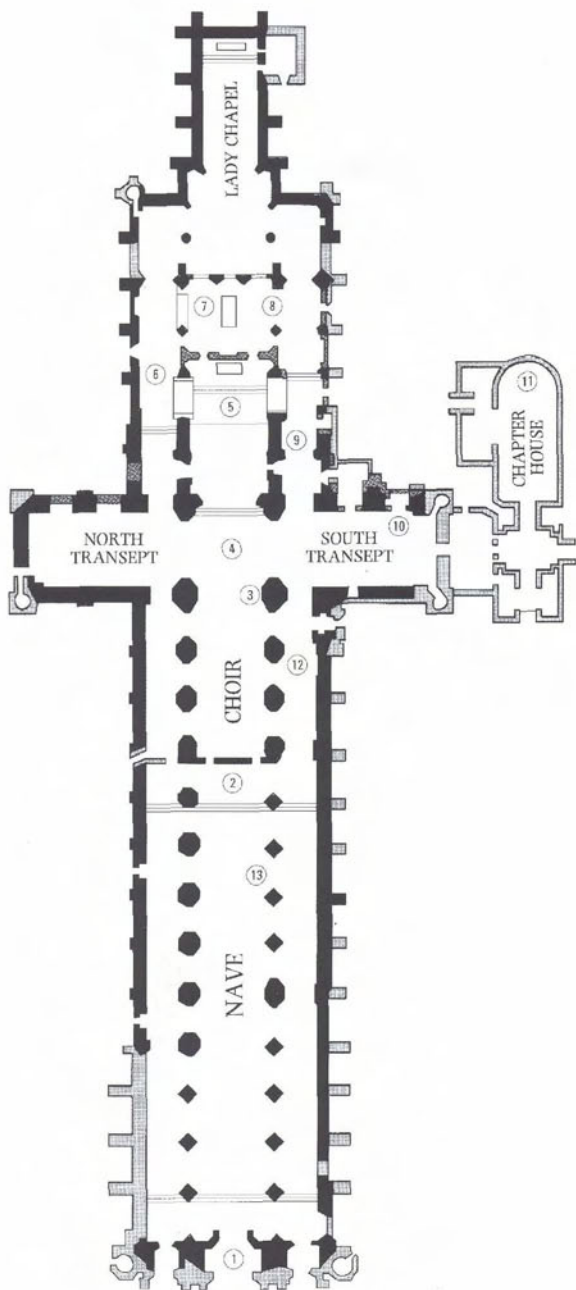
Hij schijnt bovendien een vriendelijk en

behulpzaam mens te zijn geweest. In het archief van het stadsbestuur van St. Albans bevindt zich een brief waarin Hylocomius aan de Mayor vraagt om een arme man, die hij aanduidt als 'good man Kente', op de een of andere manier te ondersteunen.¹¹ In 1585 speelde voor het consistorie van de 'Dutch Church' van Londen een beledigingszaak. Cornelis Co(o)rne beschuldigde Marten Roelofsen ervan zijn vader voor 'valschart' te hebben uitgemaakt. Uiteindelijk blijkt dat Roelofsen slechts heeft gezegd dat Mr. Jan Thomas 'den jongen Cornelis met de syne soude uut den dreck' geholpen hebben. Hierop komt het tot een verzoening tussen beide partijen.¹² Hieruit moge blijken dat Hylocomius zijn hart op de goede plaats had zitten, zowel waar het om landgenoten als om Engelsen in nood ging.

Alvorens het eerste deel van Hylocomius' leven te bezien, richten we ons eerst op de laatste kwart eeuw van dat leven, die hij in St. Albans doorbracht. Hylocomius is naar alle waarschijnlijkheid de eerste schoolmeester van de rond 1570 opnieuw opgerichte school van St. Albans geweest. Het vroegste bewijs dat hij daadwerkelijk in die functie werkzaam was dateert echter pas van 1572. In juli van dat jaar bracht koningin Elizabeth I een bezoek aan Sir Nicholas Bacon op Hertford Castle, zo'n twintig kilometer ten oosten van St. Albans. Bij de ontvangst was ook een delegatie uit St. Albans aanwezig, waarvan schoolmeester John Thomas Hylocomius deel uitmaakte.¹³ Om zijn rechtspositie als allochtoon in Engeland te verbeteren, verwierf Hylocomius op 12 november 1576 een 'letter of denization' van de Britse kroon.¹⁴

Op zondag 3 januari 1580 werd in de *Dutch Church* in Londen de eerste proclamatie gedaan van het voorgenomen huwelijk tussen 'Mr. Jan Thomassen van 's-Hertogenbosch' met Margaretha van Marcke,

weduwe van Charles de Bruyne.¹⁵ Het huwelijk vond plaats in St. Albans op 19 januari¹⁶ en bleef kinderloos; bij het overlijden van de echtelieden waren althans geen kinderen meer in leven. Eind 1595 voelde Hylocomius, 'being sicke and weake in bodie, but of perfecte mynde and memorie', het einde naderen en op 18 november van dat jaar liet hij een testament opstellen.¹⁷ Het einde kwam in januari 1596. Op de dertiende van die maand werd 'Mr. John Thomas Hylocomius, late schoolem' of St. Albanes Free Schoole, a Brabanter, borne in the Citie of Sartacombust' in de parochiekerk van St. Albans begraven, vlakbij de plaats waar een kleine dertig jaar later het gedenkteken voor hem werd aangebracht.¹⁸ Zijn vrouw volgde hem op 8 maart 1597 in het graf.¹⁹ Wat bepaalde Hylocomius in zijn testament? In de eerste plaats wenste hij begraven te worden in de parochiekerk van St. Albans en moest op de dag van zijn begrafenis een bedrag van drie pond onder de armen van de stad worden verdeeld. Vervolgens ging hij over tot de verdeling van zijn boeken. Zijn rekeningboeken, 'the bookes of Ephemerides' - waarschijnlijk werden daarmee almanakken bedoeld - en 'my wiefes church bookes' liet hij na aan zijn vrouw; 'the bookes of Sebastian Francke'²⁰ aan 'my lovinge countryman John de Brooke'; alle andere boeken - helaas noemde hij geen titels - en papieren in zijn studeerkamer schonk hij aan 'my lovinge kinsman' mr. William Westerman. Al tijdens zijn leven had Hylocomius een tweetal boeken aan de school geschenken: een exemplaar van Plinius' 'Naturalis Historia' en een Grieks woordenboek met de titel 'Thesaurus, Cornucopia... of ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΚΕΡΑΣ αμαλθείας...'.²¹ Terug naar het testament: ook een bedrag dat Hylocomius nog tegoed had van ene Edwarde Bowes liet hij na aan Westerman. In ruil daarvoor moest Westerman binnen zes maanden een bedrag van tien pond aan de predikanten en ouderlingen

van de *Dutch Church* in Londen geven om onder de armen van die kerk te verdelen. Eenzelfde bedrag moest hij, onder strikte voorwaarden, aan 'Mayor and Burgesses' van St. Albans geven ten behoeve van de armen van die stad. Bovendien moest Westerman de weduwe Hylocomius in alles bijstaan en ondersteunen. Behalve een legaat van drie pond aan zijn dienaar Edward Hitchcocke, liet Hylocomius de rest van zijn goederen, vee, huisraad, juwelen etc. na aan zijn vrouw. Zij liet op haar beurt haar aardse bezittingen na aan James Browne, zoon uit haar eerste huwelijk met Charles de Bruyne.

Hoewel hij zijn vrouw in de Nederlandse gemeenschap in Londen had gevonden, was Hylocomius naar alle waarschijnlijkheid geen lid van de *Dutch Church* aldaar geweest, maar behoorde hij vanaf het begin tot de Anglicaanse parochie van St. Albans. Hij onderhield wel contacten met zijn landgenoten in het nabijgelegen Londen, maar binnen St. Albans was hij één van de zeer weinige buitenlandse inwoners. In 1588-1589 werd de Nederlander Anthony Moner door de stadsregering ingehuurd om de armen van St. Albans te leren spinnen en kamgaren te maken.²² Wellicht dat Hylocomius in deze zaak een bemiddelende rol heeft gespeeld. Ondanks blijvende contacten met landgenoten lijkt Jan Thomas Hylocomius na zijn vestiging in St. Albans ernaar te hebben gestreefd om zo snel mogelijk in te burgeren. Van een verlangen om terug te keren naar zijn vaderland is nergens sprake.

Jan Thomas Hylocomius vóór ± 1570.

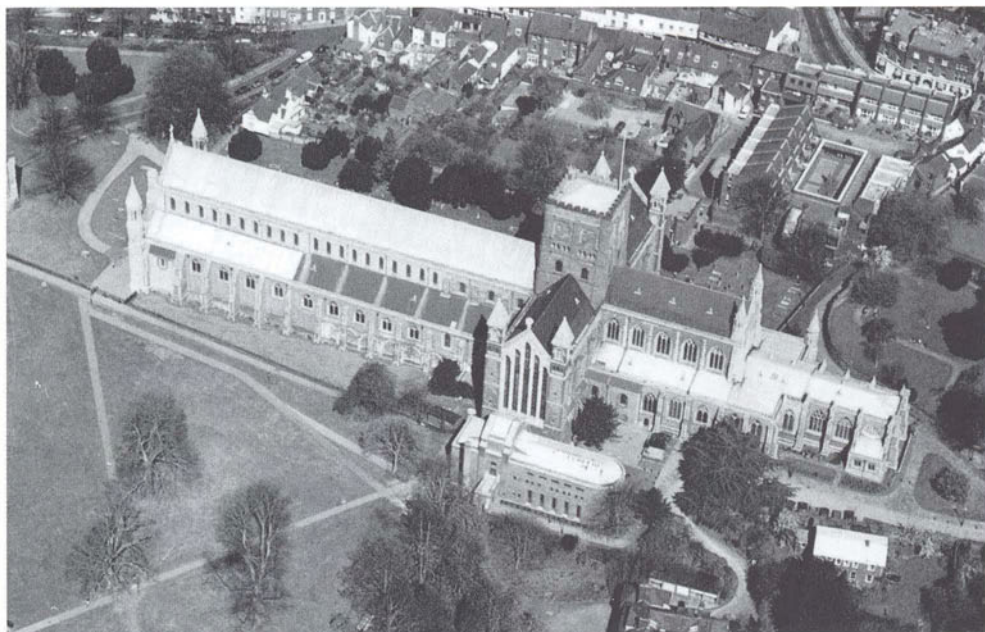
Over het leven van Hylocomius na zijn vestiging in St. Albans hebben we behoorlijk wat gegevens kunnen achterhalen. Uit deze gegevens kan ook een en ander worden opgemaakt over Hylocomius' wederwaardigheden vóór ± 1570. Vast staat dat hij in 's-Hertogenbosch is geboren en, naar eigen zeggen, uit die stad is verbannen.

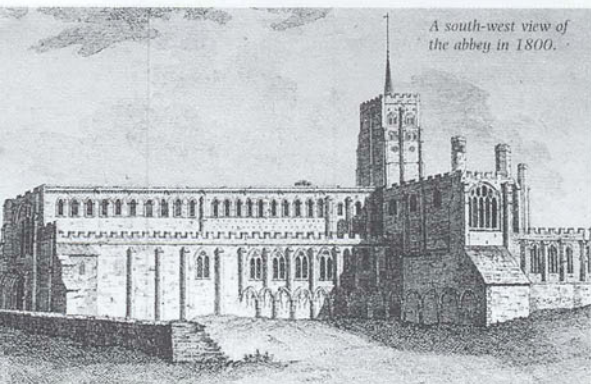
Naar alle waarschijnlijkheid heeft die verbanning verband gehouden met zijn reformatorische sympathieën. Verder wordt Hylocomius zowel in de Engelse bronnen als in de acta van de *Dutch Church* steeds aangeduid als 'Mr'. In de Engelse context is de toevoeging 'Mr.' slechts een algemene aanduiding voor personen van enige sociale status, in de acta van de *Dutch Church*, die in het Nederlands zijn geschreven, duidt 'Mr.' vrijwel steeds op de academische graad van 'magister artium', meester in de vrije kunsten. Hoewel het in het geval van Hylocomius ook om een verwijzing naar zijn schoolmeesterschap kan gaan, ligt het gezien zijn kennis van de Latijnse en Griekse taal voor de hand dat hij een universitaire opleiding heeft genoten.

Op het eerste gezicht lijkt het niet moeilijk om een persoon met een dergelijk levens-

In het hart van de stad, boven op een heuvel staat de kathedraal en abdijkerk van Saint Albans.

verhaal en met een zeer herkenbare achternaam / bijnaam te achterhalen in de Bossche archieven. Niets blijkt minder waar. Jan Thomas uit 's-Hertogenbosch blijkt de naam *Hylocomius* pas te gaan gebruiken na zijn vestiging in St. Albans. In de acta van de *Dutch Church* wordt hij als Mr. Jan Thomas (van 's-Hertogenbosch) aangeduid. Het lijkt er dan ook op dat Jan Thomas na zijn aanstelling tot rector van de nieuwe school in St. Albans het gepast heeft gevonden om, zoals zoveel humanisten, een van het Latijn of in dit geval Grieks afgeleide bijnaam aan te nemen. In de meeste gevallen is een dergelijke bijnaam een min of meer letterlijke vertaling van de Nederlandse achternaam.²³ Hoe zit dat met *Hylocomius*? Deze naam is afgeleid van de Griekse woorden ὕλη = hout, bos; en κόμη = haar. Het bijvoeglijk naamwoord ὑλόκομος betekent 'met woud begroeid'.²⁴ Letterlijk vertaling van *Hylocomius* levert 'houthaar' of 'boshaar' op. Voor zover mij bekend komen in de twee-

*A south-west view of
the abbey in 1800.*

Zicht op de kerk vanuit het zuidwesten.

de helft van de zestiende eeuw geen personen met een dergelijke achternaam voor in 's-Hertogenbosch. Als het werkelijk niet om een vergrieksing van een Nederlandse achternaam gaat, mag worden aangenomen dat Hylocomius slechts als 'Jan Thomas' in 's-Hertogenbosch bekend zal zijn geweest. Dan resteert de verklaring dat de bijnaam Hylocomius een meer algemene verwijzing naar de geboortestad van deze Jan Thomas moet zijn.²⁵

Waar hebben de stichters van de school van St. Albans hun eerste schoolmeester vandaan gehaald? Het ligt niet voor de hand dat zij een kandidaat helemaal op het Europese vasteland hebben gezocht. Naar alle waarschijnlijkheid verbleef Jan Thomas op dat moment dus al in Engeland. De meest voor de hand liggende plaats is in dat geval Londen, waar zich zo kort na de beeldenstorm en de repressie onder Alva een grote groep Nederlandse vluchtelingen ophield. In een lijst van 'the names of those which haue ben persecuted for Religion, and frequent the Englishe, Frenche, Dutche, or Italian Churches' (in Londen) uit 1568 komen we inderdaad een *Mr. Jan Thomas* tegen.²⁶ In een andere lijst uit hetzelfde jaar treffen we in het huis van de Londense koopman Julius Segus

een groot aantal vluchtelingen, waaronder 'Master John Thomas, doctor of lawe, Doucheman, and his wife'.²⁷ We hebben hier te maken met een academicus, zelfs een doctor in de rechten, uit de Nederlanden afkomstig, die Jan Thomas heet. Dat deze Jan Thomas op dat moment een echtgenote had, hoeft niet in strijd te zijn met de gegevens die we over Hylocomius kennen. Die eerste vrouw kan immers kort daarop zijn gestorven, terwijl het huwelijk van Hylocomius met Margaretha van Marcke pas in 1580 plaatsvond. Hoewel sluitende bewijzen niet voorhanden zijn, wijst alles erop dat deze mr. Jan Thomas dezelfde persoon is als schoolmeester Hylocomius.²⁸

Daar Hylocomius vrijwel zeker een academische opleiding heeft genoten, ligt het voor de hand op zoek te gaan naar de inschrijving van ene Jan Thomas uit 's-Hertogenbosch in de beschikbare matrikels (inschrijvingsregisters) van de Europese universiteiten. Op 6 november 1564 werd *Johannes Thomas Buschoducensis* ingeschreven als student aan de artes-faculteit van de universiteit van Leuven.²⁹ De opleiding aan de artes-faculteit duurde formeel tweeënhalf jaar, maar in de praktijk kon een intelligente student met een gedegen vooropleiding deze studie in veel kortere tijd voltooien.³⁰ De volledige rechtenstudie duurde vervolgens nog eens zes jaar.³¹ Het is derhalve onmogelijk dat de Jan Thomas die eind 1564 in Leuven begon te studeren al in 1568 doctor in de rechten is. In 1549 had zich aan de universiteit van Orléans, waar alleen recht werd gedoceerd, *dominus Joannes Thomas Buscoducensis, Leodiensis diocesis* laten inschrijven.³² Waar hij de voorbereidende artes-opleiding heeft genoten, blijft onbekend. In andere universiteitsmatrikels komen we geen gegadigden tegen. Vooralsnog kunnen we daarom als de meest waarschijnlijke hypothese stellen dat Hylocomius vanaf 1549 in Orléans de rechtenstudie heeft gevolgd en met goed

gevolg heeft volbracht. De gemiddelde leeftijd waarop Brabanders zich aan deze Franse universiteit lieten inschrijven was 21 jaar.³³ Als dit ook voor deze Jan Thomas geldt, moet hij rond 1528 in 's-Hertogenbosch zijn geboren. Indien hij werkelijk met Hylocomius kan worden geïdentificeerd, zou dat betekenen dat hij zich op ongeveer 42-jarige leeftijd in St. Albans heeft gevestigd en daar in de leeftijd van ongeveer 68 jaar is overleden. Uit welke Bossche familie deze student uit Orléans afkomstig was weten we niet.

Een laatste aanknopingspunt met betrekking tot de relatie Hylocomius - 's-Hertogenbosch is het gegeven dat Hylocomius uit zijn geboortestad is verdreven of verbannen. Daar we hem in 1568 onder de personen treffen die naar Londen zijn getrokken om de repressie onder landvoogd Alva te ontvluchten, lijkt het voor de hand te liggen, dat Hylocomius betrokken is geweest bij de beeldenstorm en de daaropvolgende troebelen in 's-Hertogenbosch. In de lijst van door de Raad van Beroerten veroordeelde personen uit 's-Hertogenbosch vinden we hem echter niet terug.³⁴ Ook onder de veroordeelden in andere steden in de Nederlanden komt hij niet voor.³⁵ Wellicht is Hylocomius al eerder verbannen, mogelijk is hij wel degelijk na de beeldenstorm de stad uit gevlucht, zonder dat dit uiteindelijk tot een veroordeling heeft geleid.

Hoewel ik de hoop niet opgeef nog nieuwe aanwijzingen te vinden over de Bossche afkomst van de schoolmeester van St. Albans en open sta voor alle suggesties, moet op dit moment worden geconcludeerd dat we heel wat meer weten over Hylocomius' laatste levensjaren in Engeland dan over zijn doen en laten in de Nederlanden en vooral in 's-Hertogenbosch. ■

P.S. Na het verschijnen van het eerste deel van dit artikel in het vorige nummer van dit tijdschrift, nam de heer Van Dijk contact met mij op met de mededeling dat hij over gegevens beschikte die Hylocomius - of liever Jan Thomas - in de Bossche context plaatsen. Daar zijn bevindingen grotendeels verenigbaar zijn met de mijne heb ik de tekst van het tweede deel van het artikel niet gewijzigd. De nieuwe gegevens van Van Dijk worden hierna in een afzonderlijk artikel gepresenteerd.

Noten

1. *The Victoria History of the counties of England. Hertfordshire* (Folkestone en Londen 1971) 60, stelt dat de schildering van omstreeks 1624 dateert.
2. *Ibidem* 63.
3. N. Brigg ed., *Will of John Thomas Hilocomius*, in: *Herts genealogist and antiquary* 2 (1897) 316-317.
4. F.I. Kilvington, *A short history of St Albans School* (z.p. 1970) 1-10; *Victoria History*, 47-60.
5. *Dictionary of National Biography* 1 (Londen 1908) 839-843. Hij was de vader van de befaamde staatsman en filosoof Francis Bacon (1561-1626).
6. *Victoria History*, 59.
7. Kilvington, *A short history*, 11.
8. *Ibidem* 13.
9. *Victoria History*, 60.
10. Brulez, *De Firma della Faille*, 564.
11. Origineel in St. Albans City Archives; transcriptie in: A.E. Gibbs ed., *The corporation records of St. Albans* (z.j. 1890) 287-288.
12. A.J. Jelsma en O. Boersma ed., *Acta van het consistorie van de Nederlandse gemeente te Londen, 1569-1585*. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, kleine serie 76 (Den Haag 1993) nrs. 3470 en 3478.
13. W.P. Westell, *Historic Hertfordshire* (Hertford 1931) 103. Deze auteur geeft helaas geen bronvermelding voor deze mededeling.
14. W. Page ed., *Letters of denization and acts of naturalization for aliens in England, 1509-1603*. Publications of the Huguenot Society of London 8 (1893) 231.
15. Jelsma en Boersma, *Acta*, 2370.
16. St. Albans parish registers.
17. Brigg, *Will of John Thomas Hilocomius*.
18. St. Albans parish registers.
19. St. Albans parish registers: *Margaret, widow*

- of Mr John Thomas late Schoolemr of St Albanes.
20. Sebastiaan Franck (1499-1542) vertegenwoordigt een bijzondere richting in de Reformatie, die sterk spiritualistisch-humanistisch was geïnspireerd: hij legde in zijn werk sterk de nadruk op het innerlijke woord Gods. Een belangrijke geestverwant in de Nederlanden was Coornhert. Vertegenwoordigers van de hoofdstroming van de Reformatie hebben Francks denkbeelden steeds bestreden. Zo werd bijvoorbeeld in de *Dutch Church* van Londen in 1570 tegen het werk van Franck gewaarschuwd. Zie over Franck: J. Lindeboom, *Een franc-tireur der reformatie*. Sebastiaan Franck (Arnhem 1952).
 21. *Victoria History*, 61; Kilvington, *A short history*, 11.
 22. Gibbs, *The corporation records*, 10-6-1588; 18-11-1588; en 17-2-1589.
 23. Zo draagt Johannes Nemius (Jan Goverts) zijn *Apologia Scholae principalis* in 1556 op aan de Bossche schepenen Henrick Bloeymans, wiens naam hij tot *Haematander* (bloed-man) vergriekt. Zie: M.A. Nauwelaerts ed., *Brieven van en aan Bossche humanisten en docenten*, in: *Bossche Bijdragen* 23 (1956-1957) 251-274, aldaar 265-266. De gebroeders Frans en Henrick Dachverlies pleegden zich *Hemerolus* (dag-verlies) te noemen. Zie: H. Bots, J. Matthey en M. Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750* (Tilburg 1979) 251, nrs. 1049 en 1050.
 24. Zo bestaat er een mossoort die luistert naar de latijnse naam *Hylocomium splendens*.
 25. De verklaring in *Victoria History* 60, dat Hylocomius een samentrekking is van het Griekse ὕλη = hout en het Latijnse comes = graaf, aanvoerder, en als een vertaling van 's-Hertogenbosch moet worden gezien, is mijns inziens dan ook onjuist.
 26. Kirk en Kirk, *Returns of Aliens* I, 385.
 27. *Ibidem* I 393 en III 337.
 28. Het is niet duidelijk in welke mate Sir Nicholas Bacon bij de oprichting van de school betrokken was. Wanneer hij de drijvende kracht is geweest, is het niet onmogelijk dat het contact tussen Hylocomius en het stadsbestuur van St. Albans via hem tot stand is gekomen. Hij stond in ieder geval bekend om zijn sterk protestantse sympathieën en heeft wellicht ook contacten onderhouden met Nederlandse gereformeerden.
 29. A. Schillings ed., *Matricule de l'université de Louvain* IV (Brussel 1961) 685.
 30. L.F.W. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog en onder de generaliteit. Sociale en economische geschiedenis van een Kempens dorp tussen 1400 en 1800* (Amsterdam en Hilvarenbeek 1987) 240 en 275-281, noemt het geval van de Benaer Jan Goropius Becanus, die zich op 31 augustus 1538 in Leuven liet inschrijven en al op 27 maart 1539 licentiaat in de vrije kunsten werd.
 31. *De universiteit te Leuven 1425-1985* (Leuven 1986) 86-90.
 32. C.M. Ridderikhof m.m.v. C.L. Heesakkers ed., *Deuxième livre des procureurs de la nation Germanique de l'ancienne université d'Orléans 1546-1567. I: texte des rapports des procureurs. I: texte des rapports 1546-1560* (Leiden etc. 1988) 100.
 33. H. de Ridder-Symoens, *Brabanders aan de rechtsuniversiteit van Orleans (1444-1546)*. Een socio-professionele studie, in: *Bijdragen tot de Geschiedenis* 61 (1978) 195-347, aldaar 214.
 34. Schuttelaars, *Bossche Beroerten*, bijlage X. De enige Jan Thomas die werd veroordeeld is de herbergier en viskoper Jan Thomas Maes, die op 20 juli 1568 is onthoofd.
 35. A.L.E. Verheyden, *Le conseil des troubles. Liste des condamnés (1567-1573)* (Brussel 1961).